

23-TO'PLAM

**Ta'limda raqamli texnologiyalarni
tadbiq etishning zamonaviy
tendensiyalari va rivojlanish omillari**

ILMIY KONFERENSIYA

**Digital technologies in education
modern application
trends and development factors**

SCIENTIFIC CONFERENCE

2023

TALABA-YOSHLARDA ETNOMADANIY KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Jo'rayev Qo'ldoshjon Ismatullo o'g'li

Buxoro davlat universiteti erkin tadqiqotchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalari talabalarining ijtimoiy psixologik xususiyatlari, etnomadaniy kompetentligi shakllanish jarayoni haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: etnomadaniy kompetentlik, qadriyatlar, adekvat, bilim, qobiliyat, ko'nikma.

Kirish. Jahon miqyosida etnomadaniy kompetentlik shaxsning o'zga tilli madaniyatlar qadriyatlarini anglashga doir ijtimoiy-psixologik qobiliyati va bilimlari majmui sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Talabalarning madaniyatlararo munosabatlarda aks etadigan ijtimoiy xislatlarini o'rganish bo'yicha keng ko'lamli tadqiqotlar olib borilmoqda. Etnomadaniy kompetentlikning madaniyatlararo munosabatlarda shaxsning kasbiy va ijtimoiy xususiyatlari sifatida namoyon bo'lishi hamda insonning madaniy tafovutlarga nisbatan adekvat munosabatini ko'rsatadigan shaxsiy fazilati deb baholanishi uning komponentlarini psixologik jihatdan yoritish zaruratini belgilaydi.

Etnomadaniy kompetentlik – shaxsga o'zga etnik jamoalar a'zolari bilan o'zaro aloqadorlik shartlari va munosabatini to'g'ri baholay olish imkonini beruvchi bilimlar, qobiliyatlar, ko'nikmalarning namoyon bo'lish darajasi va ular bilan o'zaro ishonch va kelishuv muhitini saqlab turish maqsadida oqilona yuritilgan hamkorlik shakli sifatida qator tadqiqotlarda o'rganilgan. V.Gudikuns, D.Masumoto, G.Triandis, M.Bennet, D.Raven, U.Stefan va boshqalar etnomadaniy kompetentlik va uning ijtimoiy ahamiyatini o'rganishgan.

Madaniyatlararo munosabatlarda shaxsning ikki tilda so'zlasha olish imkoniyati, ya'ni uning bilingvalligini K.Beyker, N.Xomskiy, T.Adorno, D.Abrame, D.Berri, G.Teshfel, M.R.Xammer, M.Bayrom va boshqalar o'rganishgan.

Etnomadaniy kompetentlikni nazariy tahlil qilish jarayonida dastlab madaniyat, uning fenomenlarini tahlil qilish zarurati tug'iladi. Etnomadaniy kompetentlik, madaniyat, kompetentlik masalalari turli manbalarda, jumladan, sosiologiya, etnografiya, falsafa, antropologiya, madaniyatshunoslik, lingvistika, huquq sohalarida keng o'rganilgan. Ishda etnomadaniy kompetentlikni ushbu fanlar sistemasida tutgan o'rnini o'rganish barobarida ijtimoiy-psixologik tahlil qilamiz.

Tabiiy ravishda madaniyat va uning ko'rinishlarini ta'riflash ishimizning dastlabki bosqichiga kirar ekan, olimlarning va tadqiqotchilarning bu boradagi ba'zi fikr va mulohazalarini qiyosiy tahlil qilishga urindik. Madaniyatshunos va etnograf olim E.B. Teylorning fikricha, madaniyatning mingdan ortiq ta'riflari mavjud.

Madaniyat ta'riflaridan biri uning komponentlarini tahlil qilish bilan izohlanadi. Uning o'zi esa, ushbu komponentlarning yig'indisidan iborat. Madaniyat yoki sivilizatsiya jamiyatning bir a'zosi sifatida inson tomonidan o'zlashtirilgan bilimlar, axloqiy qonun-qoidalar, norma va qadriyatlar, e'tiqod, san'at, odatlar va qobiliyatlarning umumiy ko'rinishidan tashkil topgan [56; 36-47 bb]. E.Benvenist, madaniyatga, u insoniyatning ijtimoiy, biologik, ma'naviy ehtiyojlarini qondirishdan tashqari, uning faoliyatiga, hayotiga ma'no va mazmun baxsh etadigan bir hodisa sifatida qaraydi.

Mavjud bo'lgan etnik guruhlarining turli-tumanligi va individualligini inobatga olgan holda, psixolog olimlar unga spesifik xususiyat bag'ishlaydigan madaniy o'lchov tizimini ajratishga harakat qiladilar. Masalan, amerikalik psixologlar Nyu Meksika, Gavayi universitetlari professorlari U.Stefan va K.Stefanlar (W.G.Stephan & C.W. Stephan) turli mualliflar tomonidan tavsiya etilgan quyidagi, madaniyatning 11 asosiy o'lchovlarini keltiradilar: individualizm – kollektivizm (jamoaviylikka, avtonomiyaga – kollektivga yo'nalganlik); turli madaniy qadriyatlarga tolerantlik; noaniqlikdan uzoqlashish darajasi va rasmiy qoidalarga ehtiyoj; maskulinlik-femininlik; inson tabiatini

“yaxshi”, “yomon”, “aralash” mezonlarda baholash; madaniyat murakkabligi, uning differentsatsiyalik darajasi; emosional nazorat, yo‘l qo‘yiladigan emosional ekspressivlik darajasi; aloqa yaqinligi, ya’ni muloqot davomida amalga oshadigan qo‘l tegizishlar va masofa; individ va “hokimiyat” o‘rtasidagi muvozanat; quyi/yuqori kontekstlik; inson – tabiat dixotomiyasi (birining ikkinchisiga hokimlik qilishi yoki hamohanglikdagi hayot). Ushbu tarkibga madaniyatning vaqt yo‘nalishidagi farqlarini kiritish mumkin (o‘tgan, hozirgi va kelasi davrlari); afzal ko‘riladigan faollik darajasi (mavjudlikka harakat qilish, mavjud bo‘lish yoki ko‘zlangan ishni amalga oshirish maqsadida standartlashgan faoliyatni bajarmoq); aybdorlik madaniyati va uyat madaniyatining o‘zaro bog‘liqligi va farqlarini anglash; yozma va yozma bo‘lmagan madaniyatlar va h.k.

Madaniyat to‘g‘risidagi bilimlar va uning inson hayotidagi ahamiyatini anglash etnomadaniy munosabatlarda shaxs muvaffaqiyatini ta’minlaydi. Mazkur munosabatlarda ustunlikni qo‘lga kiritish etnomadaniy kompetentlikning asosiy maqsadi sanaladi.

O‘zbek olimi, M.K. Saliyeva Markaziy Osiyo halqlari madaniyatining shakllanishida ijtimoiy-kommunikatsiyaning o‘rnini alohida tadqiq etgan. Uningcha, kishilar o‘rtasidagi ilmiy darajada olib borilgan muloqot va munozaralar, ularning asar yaratish, ilm qilish kabi madaniy darajasiga o‘z ta’sirini o‘tkazgan.

Etnomadaniy munosabatlar kontekstida turli madaniyatlar namoyandalari o‘rtasidagi hamjihatlilik va hamkorlik muammolari alohida ahamiyat kasb etadi. Bu holat mamlakatimizdagi etnik madaniyatlarning samarali hamkorligiga bog‘liq bo‘lib, o‘z navbatida, uning a’zolari xususiyatlarining etnomadaniy aloqaga qodir va tayyor bo‘lib shakllanishini taqozo etadi. Xuddi shuning uchun zamonaviy ijtimoiy-psixologik adaptatsiyaning dastlabki masalasi – etnomadaniy hamkorlikning barcha jihatlarini belgilovchi etnomadaniy kompetentlik

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Плющ А.Н. Механизмы информационной воздействия. /А.Н. Плющ /Развитие современной культуры: Сборник материалов международной конференции 2015 год 25 ноябрь /Г. О. Королев, МГОТУ /Под общ. Ред. В. А. Смирнова. - М., 2016. –С. 323-328.
2. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. /Ред. сост. Д.Я.Райгородский. – Самара: Изд.Дом. БАХРАХ. – М., 2001.
3. Психологические тесты для профессионалов /Авт. сост. Н.Ф.Гребень. – Минск: Современ. шк., 2007.
4. Почепцов Г.Г. Информационные войны. – М.: “Рефл – бук”, К.: “Ваклер”, 2001.
5. Paxritdinov Sh. Ijtimoiy tahdidlarni anglash zarurati //Tafakkur.-1999-№4.- B.104.-106.
6. Paxritdinov Sh. Diniy ekstremistik tinchlik va barqarorlikka tahdid //Guliston.- 2001.-№3.-B.56.

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ТЕХНИКУМЛАРИДА ТУПРОҚШУНОСЛИК ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ЯККА ТАРТИБДАГИ МУСТАҚИЛ КУЗАТИШЛАР ОЛИБ БОРИШНИ ШАКЛЛАНТИРИШ.

Хайдаров М – ФерГУ, д.ф.б.н. (PhD)

Азимов З - ФерГУ, д.ф.б.н. (PhD)

Махрамхўжаев С - ФерГУ, докторант.

М. Хайдарова – преподаватель академического лицея ФерГУ.

Аннотация. Мақолада техникумларда юқори малакали тупроқшунослар тайёрлашда уларнинг мустақил ишларини тўғри ва юқори сифатли даражада олиб боришни йўлга қўйиш борасидаги таҳлиллар келтирилган бўлиб, мустақил кузатиш ишлари ҳақидаги кўрсатмалар асосидаги тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: Мустақил кузатиш, тупроқ кесмаси, генетик қатламлар, тажриба, гумус, аккумулятив., рекогноцировка.

Ҳозирги вақтда жамият қурувчилари бўлмиш ёшларни маънавий бой, ахлоқан етук, интеллектуал ривожланган, юқори билимли ҳар томонлама камол топган шахсни шакллантиришга алоҳида аҳамият берилмоқда. Тупроқшуносликни ўқитишда таълимнинг долзарб муаммоларидан бири ўқувчининг билиш мустақиллигини шакллантиришдир. Ўқувчилар олган билимларини ўзлаштиришдан ҳар бир ўқувчининг ўзига ҳос хусусиятларини ва имкониятларини ҳисобга олган ҳолда мустақил билиш фаолиятига ўтиши энг муҳим аҳамиятга эгадир. Тупроқшуносликни ўқитишда ўқувчиларни илмий тадқиқот ишлари олиб бориш ҳамда мустақил кузатишлар олиб боришида ўқув ишларининг давоми сифатида уларнинг тизимли таълим олишларига, уларда ижодий қобилиятни ривожлантиришга катта имкониятлар яратади. Тупроқшуносликни ўқитишга доир

MUNDARIJA

Maqola mavzusi	Sahifasi
ХИВА ХОНИ ОЛЛАҚУЛИХОН ДАВРИДА ХОНЛИКДАГИ ШАҲАРСОЗЛИК ВА БУНЁДҚОРЛИК ИШЛАРИ	3-7
ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ЙИЛЛАРИДА ХОТИН-ҚИЗЛАРНИНГ ИПАКЧИЛИК СОҲАСИДАГИ МЕҲНАТ ЖАСОРАТЛАРИ	8-10
ОСОБЕННОСТИ УПОТРЕБЛЕНИЯ В РЕЧИ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ	11-15
СВЯЗЬ КУЛЬТУРЫ РЕЧИ С ДРУГИМИ НАУЧНЫМИ ДИСЦИПЛИНАМИ	16-20
O'QUV JANGOVAR, O'Q OTISH TAYYORGARLIK MASHG'ULOTLARI DAVOMIDA CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK HARBIY RAHBARLARI KO'NIKMASI SHAKLLANTIRISH	21-27
ONA TILIDAGI SHEVALARNING MORFOLOGIK XUSUSIYATLARI.	28-30
OLIV TA'LIM SIFATINI BOSHQARISH YUZASIDAN XALQARO TAJRIBALAR TAHLILI	31-37
“ТИББИЁТ ЙЎНАЛИШИДА ТАЪЛИМ ОЛАЁТГАН ТАЛАБАЛАРНИ ЎҚИТИШДА, УЛАРДА КЛИНИК ФИРКЛАШНИ ШАКЛЛАНТИРИШ”.	38-44
“АНТИБИОТИККА СИНАМА ҚУЙИШ”.	45-49
XORAZM MUSIQALI DRAMA TEATR TARIXI VA BUGUNI	50-57
QANDLI DIABED KASALLIGINING KELIB CHIQISHI VA OQIBATLARI	58-62
QALQONSIMON BEZ BILAN BOG'LIQ BO'LGAN KASALLIKLAR	63-65
AKROMEGALIYA KASALLIGI	66-69
KUSHING - ENDOKRINOLOGIK KASALLIK	70-73
MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA FAVQULODDA VAZIYATLAR SODIR BO'LGANDA HARAKATLANISH	74-78
BUGUNGI KUNDA TALABALARDA HAYOT FAOLIYATI XAVFSIZLIGI FANINI AHAMIYATI	79-82
ZAHARLI VA ZARARLI MODDALAR BILAN BOG'LIQ FAVQULODDA VAZIYATLARDA KIMYOVIY VAZIYATNI ANIQLASH	83-88
BOSHLANG'ICH SINIF O'QISH DARSLARIDA AXLOQIY – TA'LIMYIY TARBIYA MASALALARI	89-92
KREATIV YONDASHUV ASOSIDA BIOFIZIKA FANINI O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	93-96
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ СТРЕССОУСТОЙЧИВОСТИ	97-99
КУЛЬТУРА ТОЛЕРАНТНОСТИ В ОБЩЕСТВЕ – ВАЖНЕЙШИЙ ФАКТОР 109ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ И БОРЬБЫ С ТЕРРОРИЗМОМ	100-109

КУЛЬТУРА ТОЛЕРАНТНОСТИ КАК РЕГУЛЯТИВНАЯ ЦЕННОСТЬ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА	110-117
ПАРАЛЛЕЛЬНЫЙ КОРПУС УЗБЕКСКОГО И РУССКОГО ЯЗЫКОВ: ПРИМЕНЕНИЕ ИИ И NLP В ОБРАЗОВАНИИ	118-125
PROTSESSUAL NAZARIYA VA ADOLATLILIK NAZARIYASI.	126-129
СЕМАНТИЧЕСКИЕ КЛАССЫ ТРЕХАКТАНТНЫХ ГЛАГОЛОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ СЕМАНТИКИ ПРЕДЛОЖНОГО ПАДЕЖА	130-136
THE IMPORTANCE OF CHANGES IN SOCIETY IN THE ENRICHMENT OF THE ENGLISH LANGUAGE	137-139
КУЛЬТУРА РЕЧИ ПЕДАГОГА	140-143
МАКРОСКОПИЧЕСКИЕ ПАРАМЕТРЫ СЕМЕННИКОВ 12-МЕСЯЧНЫХ КРЫС ПОСЛЕ ОБЛУЧЕНИЯ И ПАРАЛЛЕЛЬНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ АСД-2	144-147
РАДИОПРОТЕКТИВНЫЕ СВОЙСТВА ФИТОПРЕПАРАТОВ (ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ)	148-153
СРАВНИТЕЛЬНЫЕ ПАРАМЕТРЫ ФИЗИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ 9-ЛЕТНЕГО ВОЗРАСТА ПРИ СКОЛИОЗЕ	154-157
ANTHROPOMETRIC INDICATORS IN CHILDREN WITH SCOLIOSIS	158-161
СОВРЕМЕННАЯ РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА В СЕТИ	162-166
ИНТЕРНЕТ В ОБЛАСТИ ЛИТЕРАТУРЫ	167-170
АУТЕНТИЧНОСТЬ СОВРЕМЕННОЙ РУССКОЙ ПРОЗЫ УЗБЕКИСТАН	171-174
BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA O'QITISH METODIKASI	175-180
TA'LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI TADBIQ ETISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA RIVOJLANISH OMILLARI	181-184
АМИНОКИСЛОТЫ ОБЫЧНО ВСТРЕЧАЮЩИЕСЯ В ПОЧВАХ	185-191
ТУПРОҚ АМИНОКИСЛОТАЛАРИНИНГ ЎСИМЛИКЛАР ТОМОНИДАН ЎЗЛАШТИРИЛИШИ	192-198
ФУНКЦИИ ПОЧВЕННЫХ АМИНОКИСЛОТ В РАСТЕНИЯХ	199-205
TALABA-YOSHLARDA ETNOMADANIY KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	206-209
ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ТЕХНИКУМЛАРИДА ТУПРОҚШУНОСЛИК ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ЯККА ТАРТИБДАГИ МУСТАҚИЛ КУЗАТИШЛАР ОЛИБ БОРИШНИ ШАКЛЛАНТИРИШ.	210-215
СОСТАВ И СВОЙСТВА ПОГЛОЩЕННЫХ ОСНОВАНИЙ СЕРОЗЕМОВ СЕВЕРА ФЕРГАНЫ	216-222
ГУМУСНОЕ СОСТОЯНИЕ СЕРОЗЕМОВ СЕВЕРА ФЕРГАНЫ	223-227
KALSIY MAGNIY NITRAT ISHTIROKIDA SUYUQ O'G'IT OLISH	228-231
POLIFUNKSIONAL BIRLIKLAR TASNIFI	232-237
KUZGI BUG'DOY DONINI STANDART TALABLARIGA ETKAZISHDA TOZALASH USKUNALARINING NATIJALILIGI	238-242

HOZIRGI ZAMON TILSHUNOSLIGIDA TIL VA MADANIYATNING O'ZARO MUNOSABATI	243-247
QUYOSH QURITGICHDA QURITISH SHKAFI HARORATINI BARQARORLASHTIRISH	248-251
АДАБИЙ АЛОҚА ВА ИЖОДИЙ ТАЪСИР МАСАЛЛАРИ	252-256
KOMPLEKS ARGUMENTLI FUNKSIYA INTEGRALI. ODDIY KONTUR UCHUN KOSHINING INTEGRAL TEOREMASI VA UNING TATBIQLARI	257-259
SHARQ ALLOMALARINING ILMIY MEROSI	260-261
THE PROBLEM AND THE SOLUTION OF FRUIT GROWING IN THE ECOLOGICAL ENVIRONMENT OF NORTHERN POLAND	262-266
BO'LAJAK TIBBIYOT XODIMLARIGA AXBOROT TEXNOLOGIYALAR FANINI O'QITISH METODIKASI DIDAKTIK SHART-SHAROITLARI	267-270
AXBOROT TEXNOLOGIYALAR FANINI MULTIMEDIYA TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB O'QITISH MASALALARI	271-276
FIZIKA KURSI MAVZULARINI O'QITISHNI FANLARARO INTEGRATSIYA ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH METODLARI	277-281
FIZIKA KURSI MAVZULARINI O'ZLASHTIRISHDA ANIQ FANLAR INTEGRATSIYASI	282-286

TA'LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI TADBIQ ETISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA RIVOJLANISH OMILLARI

Respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy, masofaviy masofaviy konferensiya materiallari

Bosishga ruxsat etildi. 27.01.2022 y.
Qog'oz bichimi 60x84 1/16. Times New Roman
garniturasida terildi.
Ofset uslubida oq qog'ozda chop etildi.
Nashriyot hisob tabog'i 11.0, Adadi 100. Buyurtma № 100
Bahosi kelishuv asosida

“Poligraf Super Servis” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Manzil: Farg'ona viloyati Farg'ona shahri, Aviasozlar ko'chasi 2-uy.